

Urednikov uvod - življenjski stili v Sloveniji in širše

Tokratna številka revije prinaša najprej tri zanimive znanstvene članke, čemur sledi tematski sklop člankov z rezultati raziskovanja življenjskih stilov na Slovenskem.

V uvodnih treh člankih avtorice Brina Malnar, Mateja Sedmak in Zdenka Šadl pišejo o ugotovitve iz lastnih najnovejših raziskav: prva o veljavnosti ekoloških orientacij, druga o medkulturnem soočanju družin v Slovenski Istri ter tretja o emocionalnem delu. Malnarjeva sistematično raziskuje, ali so ekološke vrednote zasidrane dovolj globoko, da jih lahko štejemo za del osebnostne strukture in drže ljudi, ali pa se tudi prilagajajo spremenljivim okoliščinam in so torej bolj orientacije, naravnosti kot pa prave vrednote. Sedmakova naslavlja izjemno aktualno problematiko usode narodno mešanih zakonskih zvez, torej družin, v katerih prihajajo starši iz različnih etničnih skupnosti. Zanimajo jo asimilacijski in akulturacijski procesi. Morda najbolj zanimiva ugotovitev te študije je, da se v Slovenski Istri določene kombinacije etnične heterogamije staršev sčasoma prevedejo v predvidljive kombinacije prevladujočega jezika in drugih kulturnih praks v teh družinah. Šadlova v svojem članku nadaljuje z raziskovanjem teme, ki jo zaposluje v zadnjem času, s teoretsko obravnavo pojma emocionalno delo (emocionalna podpora) v pozni modernosti. Zanimajo jo zlasti možnosti, da se v sodobnih družbah premesti tradicionalni čustveni prepad med spoloma, ki sloni na številnih seksualnih, delovnih in prostočasovnih spolnih asimetrijah.

Tematski sklop, z vsebinsko povezanimi članki raziskovalne skupine, v kateri so Mirjana Ule, Breda Luthar in Samo Kropivnik, Slavko Kurdija in Samo Uhan ter Blanka Tivadar, se ukvarja z zelo aktualnim vprašanjem v sociologiji, z dilemo, kaj nam danes lahko pove oziroma kaj odraža življenjski stil ljudi? Življenjski stil je koncept, ki naj prikaže, kakšne razpoznavne vzorce aktivnega in pasivnega bivanja uporabljajo ljudje v neki družbi, kadar želijo negovati ali osebno ugodje ali občutja pripadnosti nekim ožjim ali širšim skupnostim. Pri pojasnjevanju razlogov in faktorjev, ki lahko vplivajo na določen življenjski stil, pa se teoretske razlage marsikdaj razhajajo. Vtis je, da v grobem lahko ločimo tri različne smeri razlage: psihološko oziroma socialno-psihološko, družbeno-razredno oziroma stratifikacijsko in družbeno-vrednotno.

Psihološka razlaga skuša pojasniti mehanizem ravnanj in vedenj ljudi z njihovimi notranjimi vzgibi in faktorji, deloma še s komunikacijskimi razlogi, ki izhajajo iz potreb, prisotnih v primarnih dužbenih skupinah. Običajna tovrstna razlaga bo vsaj implicitno slonela na plasteh človekove duševnosti (psihoanaliza bo te plasti povezala v generično teorijo o osnovnih socializacijskih tenzijah znotraj človeka, ko se uvaja v diskurzivne okolice), pri čemer naj bi imele globlje plasti vpliv na plitvejšo, bolj zunanjo plasti človeka, nazadnje na splošno družbeno obnašanje ljudi. Logika, zakaj in kako se ljudje združujejo v skupine podobnih oseb, je tu velikokrat zasnovana na psiholoških privlačnostih in odbojnostih med tipi osebnosti, ki označujejo ljudi. Zaporedje razlagalnih

konceptov se lahko zapiše približno takole: ustroj duševnosti -> osebne vrednote (tip osebnosti) in vpliv družine -> osebne orientacije do ožje okolice -> osebna stališča do bežne okolice -> osebna in skupinska družbena ravnanja -> življenjski stili ljudi.

Družbeno-razredna razlaga izhaja iz povsem drugačnega, celo obrnjenega prepričanja; pravi namreč, da zlasti zunanji družbeno-ekonomski faktorji omejujejo in s tem v končni instanci tudi strukturno določajo, kako ljudje ravnaajo in se vedejo v družbi. Pri tem imajo avtorji te provinience v mislih takšne materialno-statusne kategorije družbene slojevitosti kot so materialni viri in premoženje ljudi in družin, sloj oziroma razred, ki mu človek pripada, izobrazba in poklic, ki ju doseže posameznik, ipd. Logika, zakaj in kako se ljudje družijo, je tu naslonjena na prevladujoč pomen, ki se pripisuje razmejitvenim objektivnim danostim okrog človeka, saj naj bi te na neizogiben, "objektiven" način povezovali ljudi podobnega "zunanjega" stanu. V tovrstni razlagi dobi zaporedje pojasnjevalnih faktorjev naslednjo, od prejšnje že dokaj drugačno obliko: razred kot objektivni določevalec družbenega položaja človeka -> sloj kot podzvrst (izobrazba, poklic, dohodek) -> družbeno-statusne omejitve socialne gibljivosti kot strukturni vzorec mozaične danosti družbe -> okusi življenja, omejeni s strukturo priložnosti in razpoložljivih virov zanje -> življenjski stili ljudi.

Družbeno-vrednotna razlaga je nekakšen spoj obeh prejšnjih pristopov, ukvarja pa se v bistvu z mobilizacijskim potencialom vrednot za "povnanjena" ravnanja ljudi. Ključno je posebno razumevanje vrednot v procesu skupinjenja. Od socialno-psiholoških razlag ta pristop pobere pojem vrednotenja, vendar jim v širše družbeni in socialno prirejani obliki nadene drugačno, bolj kolektivno kot pa subjektivno preobleko in pomen. So simbolna dediščina sporazumevanja. Tako se vrednotni sistemi pojavljajo ne samo v posamezniku, kot odraz njegove osebnosti, ampak v celotni družbi - kot neka trajnejša vrednotna struktura, kot zaokroženi etični kodeksi v družbi, ki jih ljudje implicitno sprejemajo in spreminjajo v aktualnem času, predvsem pa iz roda v rod. Zato na ljudi in posameznike lahko delujejo nekako od zunaj, kot zunanja simbolna struktura smisla, torej tudi kot zunanja prisila in pričakovanje. Ta ljudi identitetno oziroma kulturno povezuje, oziroma med njimi ohranja primerne razlike in razdalje, ter jih s tem zavezuje k določenemu ravnanju. Logika družbenega skupinjenja je tu torej zasnovana na zamisli, da ljudi povezujejo v družbene skupine čimmanjše razlike med kolektivno etiko, držo in individualno estetiko ravnanj, saj se na ta način ljudje pri izvajanju praks počutijo ugodno in pripadno. V tej razlagi je zaporedje pojasnjevanja približno naslednje: svetovni nazor -> vrednotni habitus -> etična mentaliteta -> diskurzivna kultura, ki podeljuje smisel partikularnim ravnanjem -> ravnanja kot etično pogojene estetske prakse -> življenjski stil.

Morda je največji problem pri tovrstnem raziskovanju, da razni empirični podatki, ki sistematično otipavajo različne vidike sodobne, dinamične, razkrojene in s tujimi simbolnimi primesmi dodobra premešane slovenske družbe, ne dajejo več enolične in dokončne potrditve, oziroma ne dajejo odločilnega prvenstva nobeni od gornjih razlag. Če namreč k podatkom o življenjskih stilih pristopimo na ta ali oni način, nobene od razlag ne moremo povsem zavrniti. Zdi se, da se največ problemov zaenkrat nahaja v šibki tematizaciji različnih ravni dogajanja - torej v modelu in abstrakcijah, s katerim

želimo predhodno razjasniti odnose med faktorji in vzorci življenjskih stilov. Ali so najtrajnejši in določujoči elementi bliže človeku (naravi), aktualni družbeni strukturi (nakopičenim artefaktom) ali vzorcem simbolne dediščine, ki veže rodove in generacije? Pravi plaz knjig in publikacij v svetu, ki se ukvarjajo z novim težiščem, medkulturnega etosa, pravičnosti in neenakosti, kaže na aktualnost tega vprašanja.

Ne dvomim, da vas bo branje tematskega sklopa člankov, ki se - tokrat ob sorodnih podatkih - ukvarjajo z interpretiranjem različnih življenjskih stilov na Slovenskem, pritegnilo. Marsikatera dilema ob tem, ki jo izražajo avtorji, je namreč tudi naša dilema, bodisi iz našega vsakdanjega izkustva ali pa iz naše profesionalno-raziskovalne prakse. S tem izborom člankov pa naslovna tematika še zdaleč ni izčrpana. Zato v decembrski številki tega letnika revije pripravljamo za vas nekakšno nadaljevanje te oziroma kritično osvetlitev sorodne teme, in sicer - poglobljeno analizo mnenjskega procesa.

*Anton Kramberger,
glavni urednik*